

НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ
ПРИВАТНОГО ПРАВА І ПІДПРИЄМНИЦТВА
ІМЕНІ АКАДЕМІКА Ф. Г. БУРЧАКА
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ ПРАВОВИХ НАУК УКРАЇНИ

Г. М. Шовкопляс

ГОСПОДАРСЬКО-ПРАВОВИЙ КОНТРОЛЬ НА РИНКАХ НЕБАНКІВСЬКИХ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ

Монографія

ЮРИНКОН ІНТЕР
Київ–2025

УДК 346.62(477)(02)
Ш78

Шовкопляс Г. М.

Ш78 **Господарсько-правовий контроль на ринках небанківських фінансових послуг:** монографія. Київ: Юрінком Інтер, 2025. 300 с.

ISBN 978-966-667-878-5

Монографія присвячена дослідженню проблеми господарсько-правового контролю на ринках небанківських фінансових послуг. У роботі висвітлено складну й багатоаспектну сутність господарсько-правового контролю, з'ясовано зміст і роль такого контролю на ринках небанківських фінансових послуг, детально вивчено систему органів державної влади, які забезпечують здійснення контролю на ринку фінансових послуг та узгодження їх діяльності. Окрему увагу приділено історії становлення й сучасному стану державного регулювання на ринках небанківських фінансових послуг. Спираючись на аналіз законодавства України та іноземних країн у цій сфері, доведено необхідність реформування й удосконалення вітчизняного законодавства на ринках небанківських фінансових послуг. Розкрито сутність і розвиток недержавних форм господарсько-правового контролю на ринках небанківських фінансових послуг. За результатами дослідження надано пропозиції та рекомендації стосовно внесення змін до деяких законодавчих актів України і вирішення окремих проблем практичного характеру.

Для науковців, викладачів, юристів, аспірантів, студентів юридичних і економічних спеціальностей закладів вищої освіти.

УДК 346.62(477)(02)

Видавництво «Юрінком Інтер» прагне сталого майбутнього для нашого бізнесу, наших читачів і нашої планети. Ця книга виготовлена з паперу, сертифікованого Forest Stewardship Council®

ISBN 978-966-667-878-5

© Шовкопляс Г. М., 2025
© Юрінком Інтер, 2025

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	4
ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ГОСПОДАРСЬКО-ПРАВОВОГО КОНТРОЛЮ НА РИНКАХ НЕБАНКІВСЬКИХ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ	
1.1. Теоретичні основи контролю як складової господарсько-правового регулювання на ринках небанківських фінансових послуг	10
1.2. Засоби та форми господарсько-правового контролю на ринках небанківських фінансових послуг	40
1.3. Роль і значення господарсько-правового контролю на ринках небанківських фінансових послуг	68
РОЗДІЛ 2. ЗАКОНОДАВЧІ ОСНОВИ РЕГУЛЯТИВНОГО ВПЛИВУ НА РИНКАХ НЕБАНКІВСЬКИХ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ	
2.1. Історія виникнення і становлення державного регулювання ринку небанківських фінансових послуг	92
2.2. Напрями розвитку регулятивного впливу на ринках небанківських фінансових послуг в Україні	120
РОЗДІЛ 3. ЗДІЙСНЕННЯ ГОСПОДАРСЬКО-ПРАВОВОГО КОНТРОЛЮ НА РИНКАХ НЕБАНКІВСЬКИХ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ	
3.1. Система органів державної влади, які забезпечують здійснення контролю на ринку фінансових послуг та узгодження їх діяльності	148
3.2. Процес здійснення господарсько-правового контролю на ринках небанківських фінансових послуг	183
3.3. Розвиток недержавних форм господарсько-правового контролю на ринках небанківських фінансових послуг	217
3.4. Застосування існуючих засобів захисту прав і інтересів клієнтів (споживачів) небанківських фінансових послуг	243
ВИСНОВКИ	268
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	272

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

- АСБ — авіаційне страхове бюро
АСП — аграрний страховий пул
АТ — акціонерне товариство
ГК України — Господарський кодекс України
ІСІ — інститути спільного інвестування
КІФ — корпоративний інвестиційний фонд
КУ — Конституція України
КУА — компанія з управління активами
ЛСОУ — Ліга страхових організацій України
МВФ — Міжнародний валютний фонд
МСБ — Морське страхове бюро
МТСБУ — Моторне транспортне страхове бюро України
НАСУ — Національна асоціація страховиків України
НБУ — Національний банк України
НКЦПФР — Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку
Нацкомфінпослуг — Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг
НПЗ — недержавне пенсійне забезпечення
НПФ — недержавний пенсійний фонд
ОКС — об'єднана кредитна спілка
ПФ — пенсійний фонд
СОТ — Світова організація торгівлі
СРО — саморегульовані організації
ТОВ — товариство з обмеженою відповідальністю
УОКС — Українське об'єднання кредитних спілок

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

- ФОН — фонд операцій з нерухомістю
- ФФБ — фонд фінансування будівництва
- ЦК України — Цивільний кодекс України
- ЯСП — ядерний страховий пул
- ВаFin — Федеральне управління фінансового нагляду
- BIS — Базельський комітет з банківського нагляду
- EBA — Європейський банківський орган
- EIOPA — Європейський орган із страхування та пенсійних фондів
- ESFS — Європейська система фінансового нагляду
- ESRB — Європейська рада із системних ризиків
- ESMA — Європейський орган з цінних паперів та ринків
- FPC — Комітет з фінансової політики
- FCA — Управління із забезпечення належної поведінки на фінансових ринках
- IAIS — Міжнародна асоціація органів нагляду за страхуванням
- PRA — Управління пруденційного нагляду
- IOPS — Міжнародна асоціація органів нагляду за недержавними пенсійними фондами
- IOSCO — Міжнародна організація комісій з цінних паперів
- OECP — Організація економічного співробітництва і розвитку
- WOCCU — Міжнародна асоціація кредитних спілок

ВСТУП

Нині наша держава переживає складні часи: лишень вдалося оговтатися від фінансової кризи 2008 року, вихід з якої ускладнився окупацією військами Російської Федерації частини Донецької і Луганської областей, АР Крим, як постали нові виклики — економічна криза, спровокована епідемією коронавірусу, і військові дії на всій території держави. Наша країна з лютого 2022 року — моменту повномасштабного вторгнення армії РФ, зазнає втрат як людських, непоправних, так і фінансових та інших. Збитків зазнає майже кожна сфера. Однак у пріоритеті влади і наших світових партнерів із багатьох країн дотримання прав і свобод людини і громадянина, збереження їх життя, забезпечення тих, хто потребує, усім необхідним, докладання зусиль до стабілізації економічної ситуації, верховенство права, прозорість і відкритість у роботі органів державної влади і місцевого самоврядування, налагодження їх конструктивної взаємодії з громадянським суспільством і міжнародними інституціями, що дозволить швидко й ефективно вирішувати питання державного й місцевого значення. Проте вказане — це лише першочергові завдання, які має вирішити незалежна Україна з огляду на стратегічну мету — членство в ЄС. Саме тому серед нагальних завдань сучасної юридичної науки — формування цілісної, логічно узгодженої національної правової доктрини й єдиного правового простору як теоретичної основи нормотворчих процесів, що стане підґрунтям і запорукою забезпечення стабільності у країні, у тому числі й фінансової, функціонування ринку фінансових послуг. Виходячи з цього, для учасників ринку небанківських фінансових послуг головним на теперішній час є не лише підтримка їх діяльності, а й її продовження і мобілізація ресурсів для оперативного вирішення ключових проблем. Опрацювання й запровадження системного й якісного регулювання державою фінансового сектору України залишаються як ніколи актуальними. Постає питання щодо створення спеціально уповноваженого органу на ринку фінансових послуг у вигляді Національної комісії з контролю на ринку небанківських фінансових послуг. Як показав час, обставини, що склалися на сьогодні у країні, слід сприймати як, з одного боку, перевірку фінансового сектору України на міцність, а з другого — лакмусовий папірець, оскільки вони дозволили виявити ті слабкі місця, які в умовах економічного

зростання були непомітні чи не знаходили прояву повною мірою. Виходячи з цього, виявлення, вивчення і віднайдення шляхів вирішення проблем господарсько-правового контролю як мультифункціонального явища, яке поєднує і узгоджує діяльність всіх учасників господарських правовідносин на ринку небанківських фінансових установ, варто віднести до найважливіших. Отже, всебічне дослідження форм і засобів господарсько-правового контролю, на нашу думку, дозволить уникнути чи нівелювати дію низки факторів, що негативно позначаються на безперерійності функціонування ринку фінансових послуг, а також діяльності учасників ринку небанківських фінансових послуг. Мова йде насамперед про такі, як: 1) низький рівень капіталізації фінансових установ; 2) невідповідність принципів діяльності фінансових установ міжнародним стандартам; 3) наявність ризиків і проблемність їх нейтралізації; 4) недостатній рівень захисту прав інвесторів і споживачів фінансових послуг. Крім того, ґрунтовне вивчення європейського досвіду, аналіз законодавчих приписів дасть змогу вирішити низку питань, що виникають при застосуванні відповідними органами державної влади норм законодавства.

Вказане набуває ще більшої актуальності з огляду на те, що нині ні в кого немає сумнівів у тому, що ринок небанківських фінансових послуг України, який існує на теперішній час, потребує негайного реформування, чого можна досягти, зокрема, завдяки впровадженню дієвих елементів господарсько-правового контролю, захисту прав інвесторів — споживачів небанківських фінансових послуг і формуванню конкурентоспроможного національного ринку небанківських фінансових послуг шляхом усунення диспропорцій в регулюванні й розвитку окремих ринків небанківських фінансових послуг. Вбачається, що такий підхід до вивчення окресленого питання, зважаючи на міжнародні зобов'язання, спільні цінності, на яких побудований Європейський Союз, а саме демократія, верховенство права, повага до прав людини й основоположних свобод, дотримання європейських стандартів, допоможе надати пропозиції і рекомендації. Завдяки цьому з'явиться можливість в актах передбачити норми, спираючись на приписи яких стане можливим: а) врегулювання фінансових відносин, забезпечення узгодженості публічних і приватних інтересів; б) закріпити ідею справедливості й встановити певну рівність перед законом всіх суб'єктів права, особливо у питаннях невідворотності юридичної відповідальності за вчинення

правопорушення і її співмірності із заподіяними збитками. Урешті-решт, проведення такого дослідження має важливе теоретичне і практичне значення для коректного трактування норм законодавства, сприятиме набуттю позитивного досвіду їх застосування, стане важливим чинником прогресу й сталого розвитку держави, критерієм «істинності» права.

Крім того, враховуючи умови сьогодення та нинішні цивілізаційні виклики, нагальною стає потреба в оновленні сучасної доктрини, спираючись на головні досягнення якої будуть переглянуті й деякі положення науки, державної політики, праворозуміння. Підґрунтям для цього мають стати новітні ідеї, які, на нашу думку, вплинуть на розвиток законодавства в цій сфері, практику його застосування.

Представлена монографія є результатом багаторічної наполегливої праці. Вдячна колегам, які сприяли її написанню, своїми порадами допомагали і прискорювали процес дослідження. Висловлюю щиро подяку науковому консультанту доктору юридичних наук, професору Бакалінській Ользі Олегівні. Вдячна цій людині за те, що підтримала ідею, більш того, саме під її керівництвом розпочиналося написання представленої роботи. Окремо хочу подякувати родині й близьким за терпіння і натхнення; дорогим друзям і колегам — за підтримку і допомогу. Щира дяка шановним рецензентам, які знайшли час для аналізу даного дослідження й підтримки його результатів.

Монографія розрахована на науковців, аспірантів, студентів-правників, представників громадських організацій, державних службовців, а також усіх тих, хто цікавиться піднятими у ній проблемами. Наведені результати і висновки можуть стати в нагоді при поглибленому вивченні й подальших наукових дослідженнях, систематизації фінансового законодавства України.